

DE GIERZWALUW IN OISTERWIJK
2009

AUGUSTUS 2009

Na 3 drukke maanden is het nu weer stil in de lucht. Op enkele uitzonderingen na zijn alle gierzwaluwen vertrokken naar zuidelijke streken.

In 3 maanden tijd hebben de vogels een nestje gemaakt, eieren gelegd, ze uitgebroed en vervolgens de hongerige jonkies gevoerd tot ze klaar waren om uit te vliegen. Een hectische periode voor de broedvogels.

Maar wij hebben ook niet stilgezeten. Vele avonden zijn we met wisselende groepjes op pad gegaan zowel om natuurlijke broedplaatsen te zoeken als om nestkasten te inventariseren.

Daarnaast is er veel informatie over de gierzwaluw verstrekt.

Dit alles was niet gelukt zonder de hulp van iedereen die mee is geweest om te inventariseren.

Daarvoor onze hartelijke dank. We hopen volgend jaar weer op jullie te kunnen rekenen.

Met dit verslag willen we een beeld geven van de inventarisatie en de overige activiteiten voor de gierzwaluw, maar ook willen we iets vertellen over de gierzwaluw, het ontstaan van de gierzwaluwwerkgroep en onze plannen voor het volgend jaar.

Veel leesplezier,

Mieke Corsten, Gerard van der Kaa, Victor Retel Helmrich en Hannie Nilsen.

INHOUDSOPGAVE

De werkgroep	4
De gierzwaluw	5
Inventarisatie	
- algemeen	6
- werkwijze	7
- kaarten Google Maps	9
- inventarisatiegegevens2009	13
Gierzwaluwen in de Joanneskerk	14
Overige activiteiten van de werkgroep	17
Plannen voor het komende jaar	18
Het nut van inventariseren	19
Gierzwaluwen en de wet	21
Verzonden informatie	
- het schoonmaken van gierzwaluwkasten	23
- gierzwaluwkalender	24
- EHBO voor gierzwaluwen	26
- gierzwaluwen lokken met geluiden	27
- aeroplankton: voedsel voor gierzwaluwen	28
Literatuur en internet	30
Adresgegevens	31

DE WERKGROEP

In 2004 is de vogelwerkgroep van het IVN Oisterwijk e.o. (Sietske van Maren) in samenwerking met de Vogelwerkgroep Midden-Brabant (Peer Busink) en de Stichting Gierzwaluwenwerkgroep Nederland (Jaap van der Spek) een project gestart om 40 gierzwaluwnestkasten op te hangen aan publieke gebouwen in Oisterwijk: het gemeentehuis, het Sonnevancgebouw en de brandweerkazerne. De kasten werden gesubsidieerd door de gemeente Oisterwijk.

In 2005 is dit project verder uitgebreid door 70 kasten aan te bieden aan particulieren. Dit werd mogelijk gemaakt door bijdragen van de gemeente Oisterwijk en het Brabants Landschap. Voor het maken van nestkasten en het ophangen ervan werd hulp gezocht bij vrijwilligers. Tevens werd er in de Tiliander een lezing gegeven over de gierzwaluw door Chris Mulder.

Eind 2008 werd door de vogelwerkgroep IVN Oisterwijk e.o. besloten een inventarisatie te doen om na te gaan waar nestkasten hingen en hoeveel van deze kasten inmiddels bewoond waren.

In februari 2009 werd gestart met het up-to-date brengen van bekende gegevens en hierbij werd contact gelegd met Gerard van der Kaa en Tiny Heijmans, beiden van vogelwerkgroep Midden-Brabant. Er werd besloten tot een samenwerkingsverband tussen beide vogelwerkgroepen waarbij de doelstelling de bescherming van de gierzwaluw en zijn leefgebied was. Een belangrijk punt hierbij is om de natuurlijke broedplaatsen te inventariseren. Een gedragscode voor de bouw met het daaraan gekoppelde goedkeuringsbesluit heeft er namelijk voor gezorgd dat gierzwaluwnesten het hele jaar door beschermd zijn. Om deze bescherming daadwerkelijk te kunnen geven is het noodzakelijk te weten waar de gierzwaluwen broeden, en dan vooral de natuurlijke broedplaatsen. Gierzwaluwen zijn namelijk zeer honkvast en komen ieder jaar terug naar hetzelfde nest.

De doelstelling voor 2009:

- Het in kaart brengen van zoveel mogelijk natuurlijke broedplaatsen.
- Het in kaart brengen van gierzwaluwnestkasten, al dan niet bewoond, in hetzelfde gebied.
- Het verzamelen van informatie over de gierzwaluw om onze eigen kennis te vergroten.
- Het verstrekken van informatie over de gierzwaluw.
- Beginnen met het leggen van contacten met anderen zoals kasteigenaars, bewoners met natuurlijke broedplaatsen aan hun huis, gemeente, woonstichting Stromenland, gierzwaluwopvang Marjos Mourmans, Gierzwaluwbescherming Nederland etc.

Ons werkgebied is in eerste instantie Oisterwijk. Volgend jaar indien mogelijk ook Moergestel. Heukelom is buitengebied en wordt niet geïnventariseerd. De gierzwaluw is namelijk een uitgesproken stadsvogel en wordt in het buitengebied niet als broedvogel aangetroffen. Hij wordt hier alleen gezien bij het foerageren.

Later volgen eventueel Haaren, Esch en Biezenmortel afhankelijk van tijd en mankracht. Over broedplaatsen in deze dorpen is al veel bekend door uitgebreide inventarisaties door Tiny Heijmans.

Momenteel bestaat de projectgroep uit de volgende personen:

- namens vwg IVN Oisterwijk e.o:
 - Mieke Corsten en Hannie Nilsen
- namens vwg Midden-Brabant
 - Gerard van der Kaa en Victor Retel Helmrich

DE GIERZWALUW

Rond koninginnedag zijn ze er weer: de Gierzwaluwen! Ook wel 100-dagen vogel genoemd, vanwege het feit dat ze in Nederland eind april arriveren en de eerste week van augustus alweer naar Afrika vertrekken.

De Gierzwaluw (*Apus apus*) is bruinzwart met een lichte keelvlak en groter dan alle andere zwaluwsoorten. Eigenlijk zijn het geen zwaluwen. Ze behoren tot een aparte familie: die van de gierzwaluwen.

Hun vleugels zijn in verhouding zeer lang, ze reiken, in samengevouwen toestand, tot 3,5 cm. voorbij de staart. De vleugelpunten zijn naar achter gericht en de staart is kort en gevorkt.

Hierdoor lijken ze in de lucht op ankertjes. Ook door hun manier van vliegen zijn ze te onderscheiden van de andere zwaluwen: een lange glijvlucht afgewisseld met een paar snelle vleugelslagen. Ze maken daarbij een gierend geluid (vandaar de naam gierzwaluw) dat klinkt als "srie, srie".

Hun ogen zijn groot en liggen diep in hun kassen, en zijn aan de snavelkant voorzien van borstelige veertjes. Bij hoge snelheden zijn de ogen hierdoor goed beschermd tegen uitdrogen en zwevende stofdeeltjes. De snavel is kort en breed, en de eigenlijke mondopening is veel groter dan de breedte van de snavel. De poten zijn kort, met vier sterke, naar voor gerichte tenen, waarmee ze zich aan een muur kunnen vastklemmen, het zogenaamde aanhaken. Lopen gaat zeer onbeholpen.

Ze vliegen voortdurend, dag en nacht. Vliegend pikken ze insecten uit de lucht en scheren ze over het water om een snaveltje water te scheppen. Tegen de avond verzamelen groepen gierzwaluwen zich in de lucht en stijgen dan samen op naar ca. 3000 m., om daarna rustend in een soort halfslaap, met trage vleugelslag, in grote spiralen langzaam naar beneden te komen.

Het nestmateriaal wordt ook vliegend verzameld: zwevende pluïsjes, strootjes en soms ook stukjes plastic of papier worden uit de lucht gehapt. Zelfs paren doen gierzwaluwen soms in de lucht. Een gierzwaluw daalt hiertoe op de rug van de partner, waarna ze gedurende enkele seconden samen verder zweven. Of het vrouwtje daadwerkelijk in de lucht wordt bevrucht, of dat het een rituele baltsceremonie betreft is niet zeker. Maar voor degene die wel eens een paring in de lucht heeft gezien is het doorgaans een onvergetelijke waarneming. De enige tijd dat de gierzwaluw niet vliegt is tijdens het broeden.

De gierzwaluw is een echte stadsvogel. Oorspronkelijk werden de nesten in rotswanden gemaakt, en waren er in Nederland weinig natuurlijke nestplaatsen. Maar de stenen bebouwing is al vanaf de Middeleeuwen eeuwenlang een goed alternatief. Door moderne bouwtechnieken en materialen wordt het voor de gierzwaluw echter steeds moeilijker een nestplaats te vinden.

INVENTARISATIE

Algemeen

Om vogels te kunnen beschermen is het belangrijk meer te weten over hun gewoontes. Waar broeden ze, waar vinden ze voedsel, hoe is hun trekroute, etc.

Informatie verzamelen over de gierzwaluw is moeilijk. De vogel is hier slechts korte tijd, wordt niet gezien met nestmateriaal, is ook moeilijk te ontdekken met voedsel voor de jonkies, heeft geen zang om een vrouwtje te lokken, kortom hij gedraagt zich anders dan veel andere vogels.

Om informatie te krijgen over vogels kunnen we gebruik maken van verschillende methodes:

1. Vogels ringen of van een zender voorzien. Via een zender (bijv. bij de purperreiger) kan men continu gegevens krijgen over verblijfplaats en trekroute van de vogel. Het gewicht van de zender en de kosten van dit soort onderzoeken zijn beperkende factoren. Bij ringen krijgt men ook gegevens door, maar dan is men ervan afhankelijk dat derden de ring aflezen en de informatie doorgeven.
2. Inventarisatie of monitoring. Hierbij wordt een bepaald gebied regelmatig volgens vaste afspraken doorzocht om een beeld te krijgen van alle vogels die er broeden (broedvogelmonitorenproject). Ook kan men alleen de speciale soorten registreren of één enkele soort.
3. Bestuderen van de vogel via inkijkkast of camera.

Er worden nog steeds gierzwaluwen geringd. Wij (en ook Gierzwaluwbescherming Nederland) zijn tegen het ringen van gierzwaluwen.

Op de eerste plaats omdat het ringen vaak een verstoring geeft van de vogel op de nestplaats. Vlg. Erich Kaiser (Kronberg, Duitsland) keert 50 % van de gierzwaluwen die op het nest verstoord worden niet terug. Ook David Lack (Oxford, Engeland), Gérard Gory (Nîmes, Frankrijk) en Emiel Weitnauer (Oltingen, Zwitserland), allen erkende gierzwaluw-onderzoekers, zijn dezelfde mening toegedaan. Ringen geeft onnodige en schadelijke verstoring (een enkele methode uitgezonderd), er is vrijwel geen terugmelding (de gierzwaluw blijft buiten de broedtijd immers in de lucht) en bovendien zijn er betere onderzoeksmethodes. Door gebruik te maken van inkijkkasten of camera's in de nestkasten kan men de vogels gedurende de hele broedtijd van uur tot uur volgen. In Oisterwijk zijn camera's aangebracht in een aantal nestkasten in de Joanneskerk.

Daarnaast is inventarisatie belangrijk en wel om twee redenen: het vaststellen van het aantal broedparen (en een eventuele toe- of afname) en bescherming.

Hoeveel gierzwaluwen er daadwerkelijk in ons land verblijven is onzeker, de schattingen lopen zeer uiteen en zeggen bovendien niets over het aantal broedparen. Er vliegen namelijk veel niet-broeders of zoekers rond op zoek naar een nestplaats. Dus is het noodzakelijk broedplaatsen (zowel in kasten als natuurlijke broedplaatsen) te inventariseren. En ook dan is er een mogelijkheid dat de vogels op de nestplaats uitrusten of overnachten zonder te broeden. Vaak wordt er dan wel het jaar daarop gebroed.

Een andere belangrijkere reden voor de inventarisatie is de bescherming.

Gierzwaluwnesten zijn het hele jaar rond beschermd (zie blz. 21) en als we weten dat er in een bepaald gebouw gierzwaluwen broeden, kunnen we ervoor zorgen dat er bij sloop of renovatie maatregelen worden genomen om de broedplaats veilig te stellen. Dit is de reden dat onze eerste prioriteit het zoeken naar natuurlijke broedplaatsen is.

Naast broedplaatsen zoeken kan men ook het aantal gierzwaluwen proberen vast te stellen door een simultaantelling. Dit resultaat is minder betrouwbaar en heeft geen nut als het om bescherming van bestaande broedplaatsen gaat.

Het inventariseren van natuurlijke broedplaatsen is niet moeilijk maar zeer tijdrovend. Een flinke portie geduld is onontbeerlijk. Wanneer men dit combineert met oplettendheid en inzicht in nestmogelijkheden heeft men de belangrijkste ingrediënten voor een goede inventarisatie. Echte richtlijnen over een goede methode ontbreken echter nog. SOVON is dit jaar een project gestart om duidelijkheid te verkrijgen over de beste manier van inventariseren. Ook voor ons was het een kwestie van uitproberen en doelen bijstellen. Een en ander is dan ook zeker voor verbetering vatbaar maar als gierzwaluwwerkgroep mogen we tevreden zijn met het resultaat.

Werkwijze

Totaal: tussen 12 juni en 23 juli zijn we 11 keer met een groepje (3-5-4-6-9-7-6-6-4-5-9 personen) op pad geweest in wisselende samenstellingen in wisselende wijken. Sommige vrijwilligers zijn slechts 1x mee geweest, anderen bijna iedere keer maar de inzet en het enthousiasme was bij iedereen even groot.

De wijken die we bezocht hebben zijn:

Waterhoef (2x), Schoutenbuurt (2x), Den Herd/Den Deel/gebied rond de leerfabriek(2x), De Bunders/Schildersbuurt (2x), Langvennen Zuid (2x). Daarnaast zijn er individuele inventarisaties geweest: in vrijwel alle wijken in Oisterwijk, en verder in Moergestel, Haaren, Esch en Biezenmortel. Ook zijn de kasten aan openbare gebouwen geïnventariseerd.

Afhankelijk van de weersverwachting is steeds een datum gepland die samen met het tijdstip en de plaats van samenkomst werd rondgemaild naar de vrijwilligers die zich hadden opgegeven.

Vervolgens werd ter plaatse bekeken welke straten/woningen men in de gaten zou houden. Het rondmailen is een goede manier van communiceren gebleken maar meer structuur op de locatie is gewenst. Mogelijk kunnen we volgend jaar van tevoren een schema maken met wijken/straten/huisnummers waar geïnventariseerd wordt. Misschien in combinatie met een overzicht van reeds bekende broedplaatsen.

Een ander punt van aandacht is het contact met de wijkagent. Omdat het toch een verdachte indruk kan maken als één of meer personen langdurig in een wijk rondlopen en uitgebreid de huizen bekijken hebben wij iedere keer bij de politie gemeld waar en wanneer we gingen inventariseren. Deze berichten zijn echter nooit bij de desbetreffende wijkagent terecht gekomen. Hierover hebben we inmiddels contact gehad met de politie, en volgend jaar zal dit zeker beter gaan.

Iedere inventariseerder had een kaartje bij zich met de gegevens van de gierzwaluwwerkgroep en informatiefolders. Dit werkte erg plezierig, en naast het inventariseren is er veel informatie verstrekt aan geïnteresseerde buurtbewoners.

De wijken zijn gekozen vanwege de aanwezigheid van bekende broedplaatsen en/of de aanwezigheid van rondgierende vogels. Volgend jaar zullen we proberen om alle wijken van Oisterwijk minstens 1x te bezoeken.

De gekozen tijd (half juni-eind juli) hangt samen met de aanwezigheid van jonge vogels op het nest. In deze tijd komen de volwassen vogels ongeveer 1x per 45-60 minuten op het nest om voer te brengen en is de kans om een in- of uitvliegbevestiging waar te nemen aanmerkelijk groter dan in de broedtijd. Dan komt de niet-broedende oudervogel alleen rond zonsopgang op het nest om er de nacht door te brengen.

Geschatte tijdsinvestering

Groepsinventarisatie 64 x 2 manuren	128 uur
Individuele inventarisaties	50 uur
Invoeren gegevens, organisatie	30 uur
Publiciteit en andere bijkomende zaken	22 uur
Totaal	230 uur

Een flinke tijdsinvestering maar het resultaat mag er zijn. Er zijn veel nieuwe natuurlijke broedplaatsen gevonden, en van al eerder bekende plaatsen is bekend of ze ook dit jaar weer in gebruik waren.

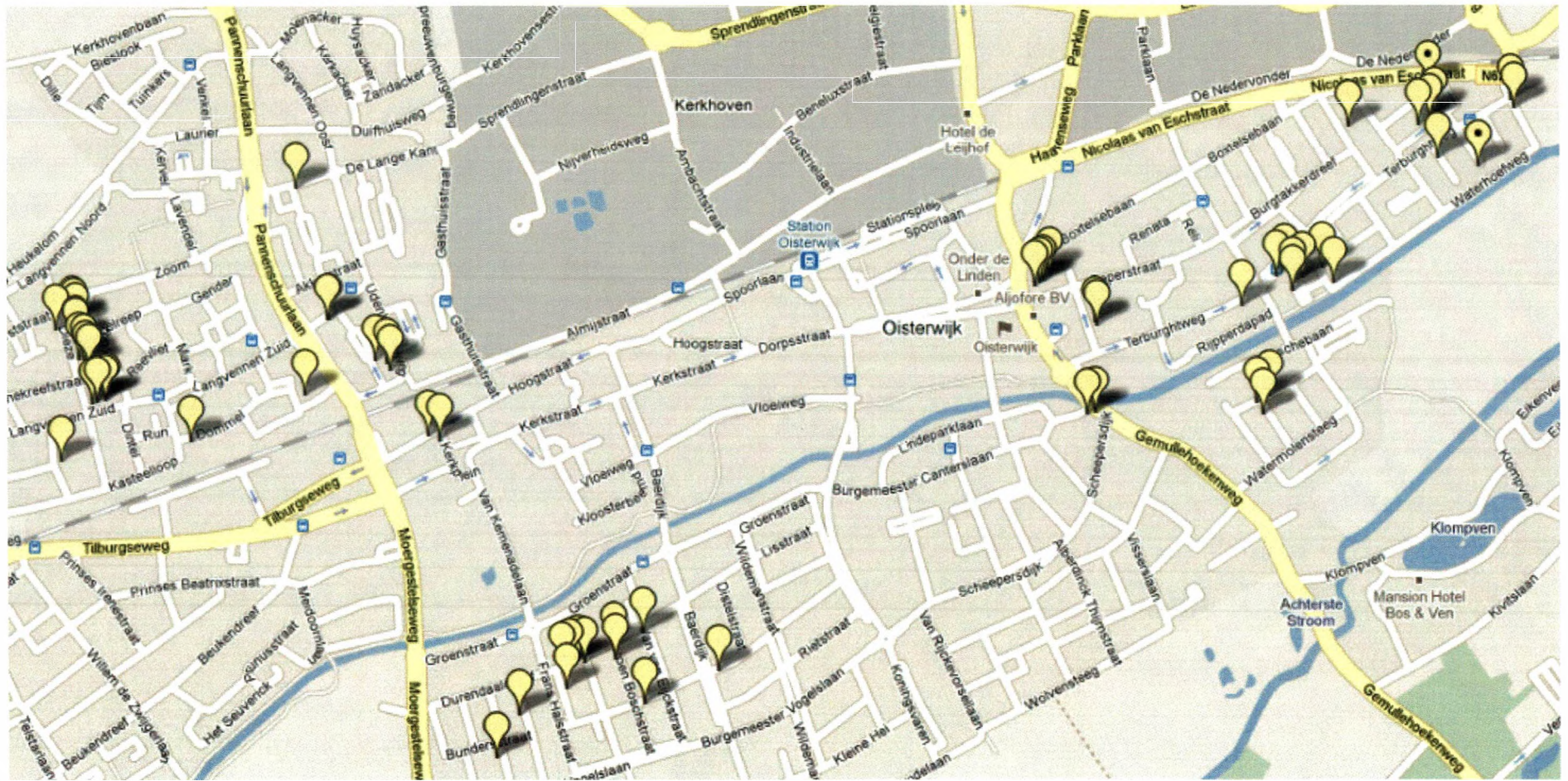
Er is geïnventariseerd door:

Ans de Bijl, Victor Retel Helmrich, Karin van de Logt, Désirée van der Pluim, Jan Op 't Hoog, Els Fonken, Walleke en Fred Steenhuizen, Gerard van der Kaa, Tiny Heijmans, Jan Wolfs, Rian Bruyns, Hannie Nilsen, Mieke Corsten, Christien Hermsen, Cor Steenhouwer, Nico Hilgers, Anne-Miek Houben, Annemiek Hensen, Manja Zaath, Bert Haans, Liduwijn van Schaik en Peter van Gestel.

Alle broedplaatsen zijn terug te vinden op Google Maps via de volgende link:

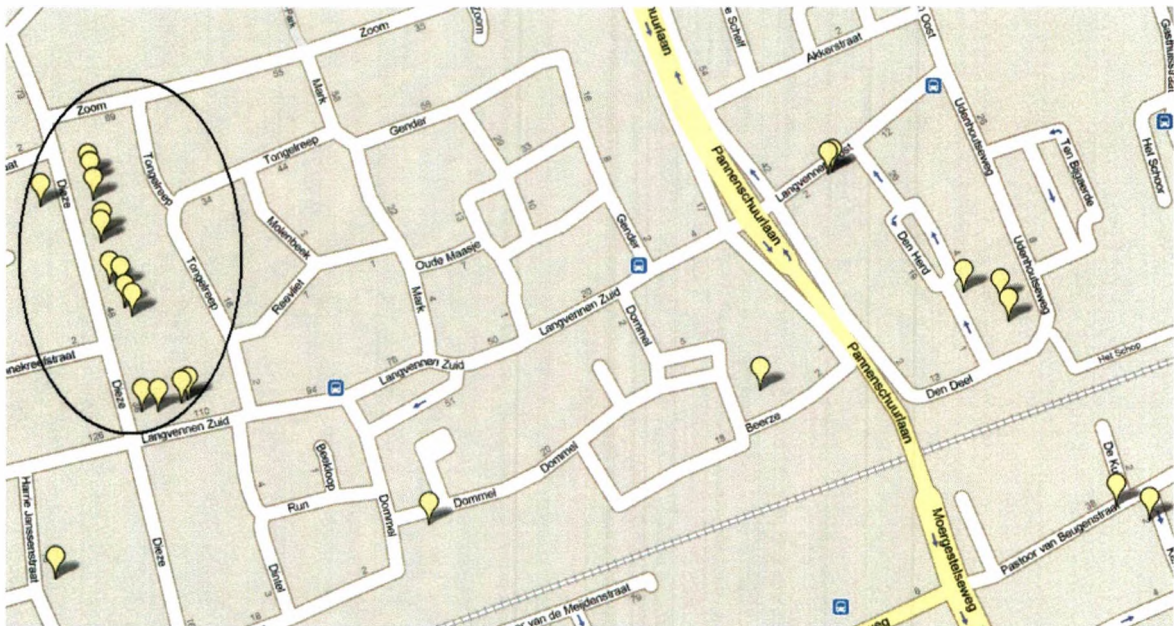
- Gierzwaluwkasten (blauw, zonder stip bewoond)
<http://maps.google.com/maps/ms?hl=nl&ie=UTF8&msa=0&msid=101847402701772467865.0004697e02e671ae98891&t=h&z=11>
- Natuurlijke broedplaatsen (geel)
<http://maps.google.com/maps/ms?hl=nl&ie=UTF8&msa=0&msid=101847402701772467865.00046a1c2e0aab7293605&ll=51.578403,5.189066&spn=0.012001,0.038624&z=15>

Oisterwijk, natuurlijke broedplaatsen 2009

Oisterwijk, nestkasten. Totaal 110 kasten, waarvan 14 kasten bewoond.

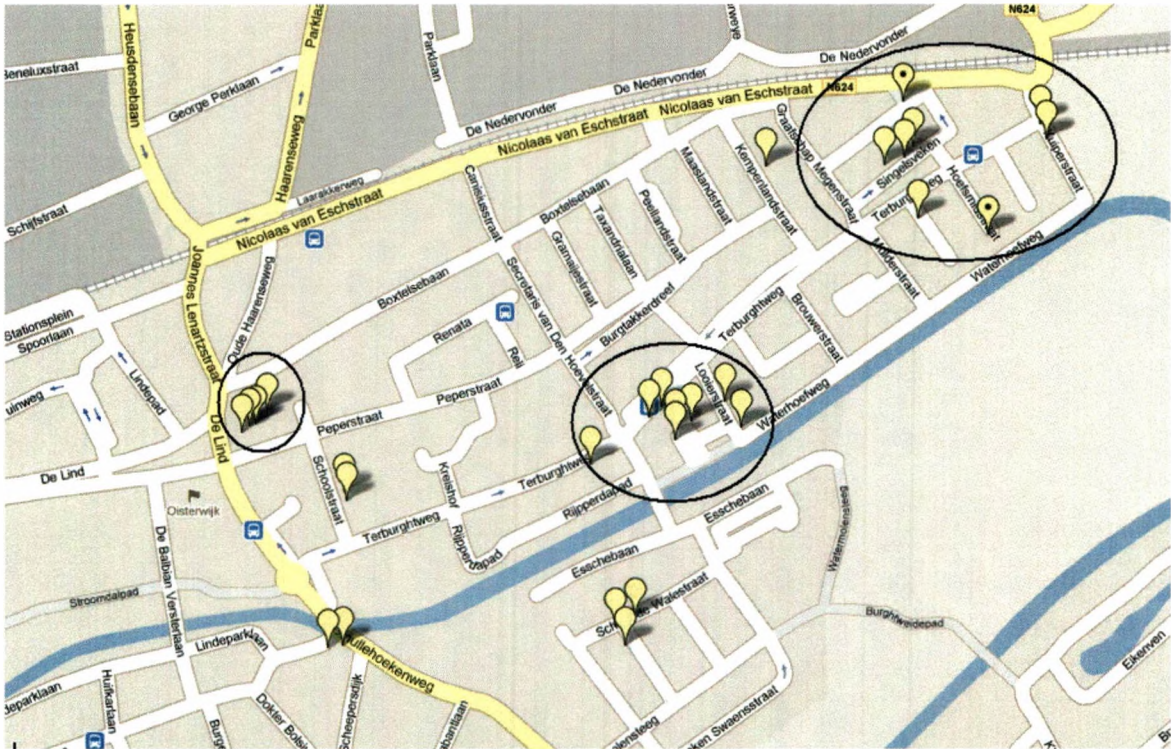

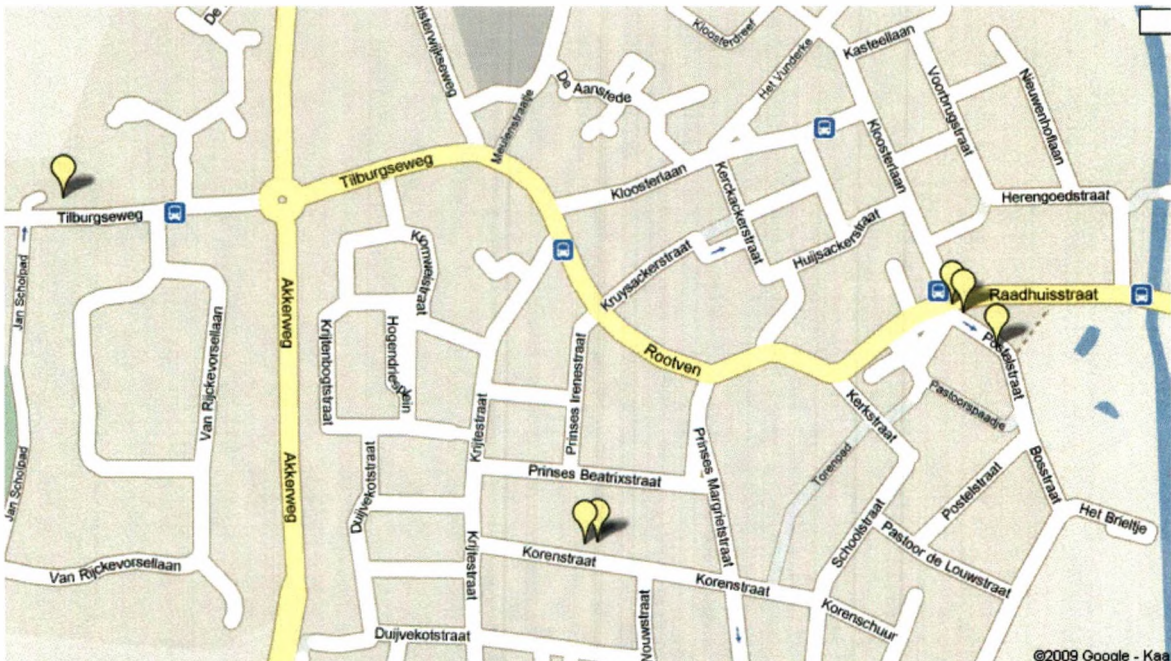
In het gebied ten noorden van de spoorlijn zijn in totaal 31 nesten geteld. De omcirkelde kolonie in de Pannenschuur is de grootste die in Oosterwijk geteld is, en bestaat uit 23 nesten.

Ten zuiden van de spoorlijn is een kolonie in de Bunders, bestaande uit 11 nesten

In de wijk de Waterhoef en omgeving zijn meerdere kleine kolonies bij elkaar. Bij een huis zijn maar liefst 8 nesten geteld.

Moergestel: op mooie zomeravonden hebben we hier grote groepen gierzwaluwen gezien, maar helaas hebben we hier nog niet gestructureerd kunnen inventariseren.

INVENTARISATIEGEGEVENS PER WIJK IN OISTERWIJK EN MOERGESTEL

Adres:	Huisnr.	Plaats:	Waarnemer:	Soort nestpl:	Windr.	N. 2009	NK. 2009
Beerze	12	Oisterwijk	BH			1	
Dieze	38	Oisterwijk	IVN VWG	Sneldekpan	West	2	
Dieze	50	Oisterwijk	IVN VWG	Gootopening	Noord	1	
Dieze	52	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Zuid	2	
Dieze	54	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Noord	2	
Dieze	54	Oisterwijk	IVN VWG	Gootopening	Noord	1	
Dieze	56	Oisterwijk	IVN VWG	Gootopening	Zuid	1	
Dieze	62	Oisterwijk	IVN VWG	Gootopening	Noord	1	
Dieze	62	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Noord	2	
Dieze	64	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Zuid	1	
Dieze	64	Oisterwijk	IVN VWG	Gootopening	Zuid	1	
Dieze	67	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Noord	1	
Dieze	68	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Zuid	1	
Dieze	70	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Noord	1	
Dieze	72	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	Zuid	1	
Langvennen Zuid	116	Oisterwijk	IVN VWG	Lood Schoorsteen	West	1	
Langvennen Zuid	118	Oisterwijk	IVN VWG	Sneldekpan	Oost	1	
Langvennen Zuid	122	Oisterwijk	TH GvdK	Gootopening	Oost	1	
Langvennen Zuid	122	Oisterwijk	TH GvdK	Lood Schoorsteen	Oost	1	
Harrie Jansenstraat	14	Oisterwijk	IVN VWG	Sneldekpan	Noord	1	
Langvennen Oost	4	Oisterwijk	HN	nokpan		1	
Langvennen Oost	6	Oisterwijk	HN	nokpan		1	
De Lange Kant	33	Oisterwijk	CA	dakkapel		1	
Dommel	69	Oisterwijk	NH	Loodslab Sch		1	
Durendaaldreef	11	Oisterwijk	R.Br. V.R.	Nokvorst		1-2?	
Durendaaldreef	25	Oisterwijk	GvdK	Nokvorst	Oost	1	
Durendaaldreef	39	Oisterwijk	TH GvdK	Gootopening	Oost	1	
Durendaaldreef	41	Oisterwijk	TH	Gootopening		1	
Durendaaldreef	45	Oisterwijk	GvdK AvD	Gootopening	West	1	
Frans Halsstraat	13	Oisterwijk	TH	Gootopening	Noord	1	
Frans Halsstraat	25	Oisterwijk	GvdK	Gootopening	Zuid	1	
Jeroen Boschstraat	4	Oisterwijk	GvdK	Sneldekpan	Noord	1	
Jeroen Boschstraat	29	Oisterwijk	GvdK	Nokvorst	Noord	1?	
Meindert Hobbemastr.	4	Oisterwijk	AdB	Nokvorst	Noord	1	
Rembrandt v Rijnstraat	18	Oisterwijk	HN J op t H	Gootopening	Noord	1	
Den Deel	33	Oisterwijk	CS	Gootopening	Oost	1	
Den Deel	35	Oisterwijk	CS	Gootopening	West	1	
Den Herd	2?	Oisterwijk	CS	Nokvorst	Zuid	1	
De Lind	50	Oisterwijk	TH GvdK	Gootoverstek	Noord	3	
De Lind	50	Oisterwijk	TH GvdK	Loodslab	Noord	1	
De Lind	50	Oisterwijk	TH GvdK	Klokkentoren	Oost	1	
De Lind	50	Oisterwijk	TH GvdK	Nestkasten	Oost		4
Botermakerstraat	4	Oisterwijk	GvdK	Sneldekpan	Noord	1	
Kuiperstraat	2	Oisterwijk	TH GvdK	Sneldekpan	Noord	2	
Kuiperstraat	6	Oisterwijk	TH	Sneldekpan	Zuid	1	
Looierstraat	9	Oisterwijk	TH	Sneldekpan	Noord	1	
Singelsveken	Flat	Oisterwijk	TH	Boeibord, liftkoker	Zuid	1	
Singelsveken	Flat	Oisterwijk	TH	Boeibord, liftkoker	Zuid	1	
Singelsveken	Flat	Oisterwijk	TH	Boeibord	Zuid	1	
Terburghtweg	48	Oisterwijk	GvdK	Sneldekpan	Oost	1	

Terburgtweg	60	Oisterwijk	TH GvdK	Sneldekpan	West	4	
Terburgtweg	64	Oisterwijk	TH	Sneldekpan	Oost	3	
Waterhoefweg	7	Oisterwijk	TH GvdK	Sneldekpan	Noord	8	
Waterhoefweg	9	Oisterwijk	TH	Sneldekpan	Zuid	1	
Waterhoefweg	13	Oisterwijk	TH	Sneldekpan	Oost	1	
Vloeiweg	64	Oisterwijk		Nestkasten	West		4
Schout de Walestraat	28	Oisterwijk	TH	Lood Schoorsteen	Noord	1	
Schout de Walestraat	32	Oisterwijk	NH	Nokbalkopening	Noord	1	
Schout Colffstraat	4	Oisterwijk	TH	Sneldekpan		1	
Schoolstraat	1	Oisterwijk	TH	Ventilatierooster	West	2	
Kloosterbeemd	36	Oisterwijk		Nestkasten	Oost		2
Burg.Canterlaan	1	Oisterwijk	GvdK	Nokvorst	Noord	1	
Burg.Canterlaan	5	Oisterwijk	GvdK	Muuropening	Noord	2	
Bloksheken	4	Oisterwijk		Nestkasten	Noord		4
Biezenstraat	47	Oisterwijk	TB	Sneldekpan		1	
Begijnhofstraat	2A	Oisterwijk	TH	Eindpan	Noord	4	
George Perklaan	15	Oisterwijk		Nestkast			1
				Totaal aantal nesten		83	15
Burg. Majjerstraat	15	Moergestel	Bewoner	Nestkast	?		1?
Korenstraat	32 A	Moergestel	Bewoner	Nokvorst	?	1	
Korenstraat	32	Moergestel	Bewoner	Nokvorst	?	1	
Postelstraat	4	Moergestel	TH	Sneldekpan	?	1	
Postelstraat	1	Moergestel	TH	Knikpan	?	7	
Sint. Jansplein	1	Moergestel	TH	Knikpan	?	5	
Tilburgseweg	36	Moergestel	J. Mols	Nokvorst	Zuid	2	
				Totaal aantal nesten		17	1

Opvallend is dat we in alle windrichtingen, ook op het zuiden en het westen, natuurlijke broedplaatsen hebben aangetroffen. Maar ruim de helft van de natuurlijke broedplaatsen ligt toch op het noorden.

En verder.....

- was het natuurlijk erg leuk om te ontdekken dat 4 kasten bij de brandweer dit jaar bewoond zijn (van de vijfde kast ontbreekt het dak). Op 23 juli zagen we zelfs twee jonkies uitvliegen.
- was er nog geen teken van bewoning bij de kasten aan het Sonnevancgebouw en het gemeentehuis. Hoewel..... bij een kast aan het gemeentehuis hing flink wat nestmateriaal aan de invliegopening. Hopelijk heeft daar een andere vogel gebroed die de gierzwaluwen dan volgend jaar de weg kan wijzen.
- konden we af en toe bewoners blij maken met de mededeling dat er toch echt gierzwaluwen onder hun dak broeden. Op één adres vonden ze zelfs dat we beschuit met muisjes verdienen.
- hadden we een leuke ontmoeting met bewoners die wél wisten dat er gierzwaluwen onder het dak broedden. Ze maakten in deze tijd zelfs geen gebruik van de voordeur om de vogels niet te storen.
- is er veel voor verbetering vatbaar maar hebben we ook veel bereikt.
- is de kennismaking tussen leden van vwg IVN Oisterwijk en vwg Midden-Brabant tijdens de gezamenlijke inventarisaties goed bevallen.

GIERZWALUWEN IN DE JOANNESKERK

De gierzwaluwkasten in de Joanneskerk zijn er niet gekomen dankzij de werkgroep. Ze zijn een cadeautje dat we gekregen hebben dankzij de inspanningen van Tiny Heijmans en Gerard van der Kaa.

Omdat er bij de kerk al jaren een aantal koppeltjes op natuurlijke nestplaatsen broedden werden op 26 mei 2003 acht gierzwaluwkasten geplaatst in een galmgat aan de oostkant van de kerk. Gierzwaluwen werden op de nieuwe nestgelegenheid geattendeerd door 's ochtends en 's avonds gierzwaluwgeluiden af te spelen. Dezelfde zomer werden er al regelmatig verkenningsvluchten bij de kasten waargenomen en bij inspectie van de kasten na het broedseizoen bleek dat er in een van de kasten al begonnen was met de bouw van een nestje. Er lag zelfs een eitje in, waarschijnlijk van een eerstejaars gierzwaluw en onbevruucht.

In de winter 2003/2004 stond de kerk in de steigers vanwege groot onderhoud. Hierdoor was het mogelijk nog eens 8 kasten aan te brengen in twee smalle galmgaten boven de reeds bestaande kasten. Bovendien werd er 30 april 2005 een camera aangebracht boven de kast waarin het nestje was gebouwd. En op 8 mei konden de eerste beelden van een koppeltje gierzwaluwen vastgelegd worden. Begin juni werden er 3 eieren gelegd en op 26 juni zagen we 3 jonkies. Op 8 juli was te zien dat de jonkies al begonnen met vleugeloefeningen en op 8 augustus vlogen ze uit. De oudervogels genoten vervolgens nog een dagje van de weergekeerde rust en vertrokken 9 augustus ook. De grootste groep gierzwaluwen was toen al twee weken weg.

Ook het jaar daarop broedde (waarschijnlijk) hetzelfde koppeltje weer in de kast met in de kast ernaast een spreuwenfamilie. Familie spreuw (3 jonkies) en gierzwaluw zaten soms zelfs samen in één kast, en pas nadat de spreuwen vertrokken waren begonnen de gierzwaluwen met broeden. Dit jaar vlogen twee jonge gierzwaluwen uit. Nu in 2009 zijn er in het grote galmgat 4 kasten bezet, op iedere 'verdieping' één, en in de 5e kast is begonnen met de bouw van een nestje. In de 8 kasten in de smalle galmgaten is nog geen activiteit waargenomen. Er wordt geen gebruik gemaakt meer van gierzwaluwgeluiden omdat de broedende vogels hier erg onrustig op reageerden.

Vanaf 2 mei arriveerden 'onze gierzwaluwen'. Totaal werden 13 eieren gelegd: 3 legfels van 3 eieren, één van 2. In dit laatste nest waren na een hevig gevecht de eieren verdwenen, er zijn toen opnieuw 2 eieren gelegd. In één kast zijn twee jonkies dood gevonden, totaal zijn er waarschijnlijk 9 jonge zwaluwen uitgevlogen. Eén augustus waren alle nesten weer leeg.

Meer informatie over de broedgegevens kunnen worden opgevraagd bij de werkgroep.

	kast 2	kast 4	kast 5	kast 7	kast 8
2-mei				1e vogel	
3-mei	1e vogel				
4-mei					
5-mei				2e vogel	
6-mei					
7-mei					
8-mei	2e vogel				
9-mei			beide vogels, 5.46/20.36		
10-mei					
11-mei			1e ei		
12-mei					
13-mei					
14-mei				1e ei	
15-mei					
16-mei	1e ei			2e ei	
17-mei					
18-mei	2e ei			3e ei	
19-mei			2e ei	continu vogel op eieren	
20-mei	3e ei		eieren weg na gevecht		
21-mei					
22-mei	continu een vogel op eieren				
23-mei	camera verplaatst -->4	2 vogels in de kast			
24-mei					
25-mei					
26-mei					
27-mei		1e ei			
28-mei			1e ei		
29-mei		2e ei			
30-mei					
31-mei			2e ei		
1-jun					
2-jun		3e ei	continu vogel op eieren		
3-jun					
4-jun		continu vogel op eieren			
5-jun					
6-jun					
7-jun				jonkie	
8-jun					
9-jun		camera verplaatst-->2			
10-jun	zichtwaarneming jonge vogel			3 jong, 4-5 dagen oud	
11-jun					
12-jun	3 jonkies				
23-jun			2 jong		
24-jun					2 volwassen gz geen broedgeval
25-jun	2 jonkies dood				
19-jul	uitgevlogen				
20-jul	2 vogels in de kast			9.30? Uitgevlogen	
21-jul	1 vogel in de kast				
22-jul					
23-jul					
24-jul	geen gz meer in kast				
25-jul					
26-jul					
27-jul				1e broedvogel weg	
28-jul				2e broedvogel weg	
1-aug			alle vogels uitgevlogen		

OVERIGE ACTIVITEITEN

1. Inventarisatie gierzwaluwkasten bij particulieren.

Met behulp van oude lijsten, door goed te kijken in het dorp en door oproepen te plaatsen in plaatselijke bladen hebben we een overzicht gemaakt van gierzwaluwkasten in Oisterwijk. Aan de eigenaren is gevraagd om zelf in de gaten te houden of de kasten bezocht worden door gierzwaluwen en dit bij ons te melden.

Van deze gegevens is een overzicht gemaakt.

2. Informatieverstrekking

We hebben een e-mailaccount geopend (gierzwaluwoisterwijk@gmail.com). Hier kan iedereen terecht met meldingen en vragen over de gierzwaluw. Wij proberen die zo goed mogelijk te beantwoorden.

Tevens is er een adressenlijst van kasteigenaren, vrijwilligers die inventariseren en andere geïnteresseerden. We proberen om regelmatig informatie over de gierzwaluw door te mailen. Deze informatieve stukjes zijn als bijlagen toegevoegd.

Om zowel tijd als geld te besparen wordt alle informatie via de mail verspreid. Wij hebben er begrip voor dat niet iedereen e-mail heeft of zijn e-mailadres zomaar af wil geven maar we hopen dat men ook begrip heeft voor het feit dat e-mail in dit geval de meest praktische oplossing is.

Ook is een folder over de gierzwaluw door ons aangepast aan de nieuwe wetgeving en uitgebreid met een artikel over EHBO voor gevonden gierzwaluwen. De folder is bij ons verkrijgbaar evenals twee boeken van Marjos Mourmans ('Gierzwaluwen en nestkasten' en 'Bouwen voor de gierzwaluwen')

3. Naamsbekendheid

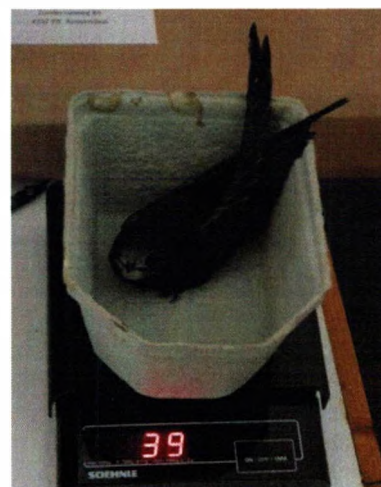
Om onze werkgroep meer bekendheid te geven hebben we meegewerkt aan een interview in De Uitstraling. Hierop hebben we veel reacties gehad, vooral meldingen over broedplaatsen en vragen over de mogelijkheid om kasten te plaatsen.

Ook werd naar aanleiding van het artikel een zeer verzwakte gierzwaluw bij ons binnengebracht. Deze is naar de gierzwaluwopvang in Roosendaal gebracht en na een aantal weken gezond en wel uitgevlogen.

4. Contacten

Om onze doelstellingen te verwezenlijken zijn uitgebreide contacten onontbeerlijk. Zo is er het afgelopen jaar contact gelegd met o.a.:

- Gierzwaluwbescherming Nederland (informatieuitwisseling). De landelijke ledendag is in 2009 door de werkgroep in de Joanneskerk georganiseerd.
- Marjos Mourmans van het Zwaluwen Adviesbureau. Marjos heeft veel kennis op het gebied van (gier)zwaluwen en heeft daarnaast een gierzwaluwopvang voor gevonden/gewonde gierzwaluwen.
- Woonstichting Stroomland. Door dit contact kunnen we vroegtijdig ingeschakeld worden bij renovatie, (dak)reparaties, sloop en nieuwbouw.
- Het biodiversiteitsteam in Oisterwijk. Ook dit contact is van belang bij sloop en renovatie, o.a. nu bij de renovatie van het ketelhuis op het terrein van de voormalige lederfabriek.

PLANNEN VOOR HET KOMEND JAAR

Nu de gierzwaluw weer naar het verre zuiden is vertrokken is het voor ons tijd om de balans op te maken.

Terugkijkend op het afgelopen half jaar kunnen we tevreden zijn met wat we gedaan hebben. Er zijn veel natuurlijke broedplaatsen ontdekt en we weten nu van een aantal kasten dat ze in gebruik zijn.

Maar nog belangrijker is dat voor veel Oisterwijkers die ‘schreeuwende zwarte zwaluw’ veranderd is in een spannende vogel met ongekende talenten.

Maar zoals één zwaluw nog geen zomer maakt is één goede inventarisatie niet voldoende om de aanwezigheid van de gierzwaluw in Oisterwijk ook de komende jaren te garanderen. Daar is meer voor nodig.

Onze plannen zijn:

- Doorgaan met het verstrekken van informatie over de gierzwaluw door middel van een lezing met daaraan gekoppeld een tentoonstelling.
Natuurlijk blijft ons email-adres (gierzwaluwoisterwijk@gmail.com) beschikbaar voor vragen en opmerkingen.
Daarnaast willen we kijken of er mogelijkheden zijn voor een aanvullende folder met extra informatie en misschien ook een folder gericht op de jeugd.
- De contacten met de woonstichting Stromenland en de gemeente verder uitbouwen. Sinds begin dit jaar de gedragscode voor de bouwwereld goedgekeurd is door het ministerie van Landbouw zijn gierzwaluwnesten het hele jaar door beschermd. Met het overzicht van de nu bekende broedplaatsen is het duidelijker waar bij sloop en renovatie rekening mee gehouden moet worden. Door tijdig met elkaar in contact te komen kunnen oplossingen worden gezocht die goed zijn voor zowel de gierzwaluw, de bewoners van de desbetreffende huizen en de eigenaars van de gebouwen. Ook bij nieuwbouw is het belangrijk tijdig de verschillende mogelijkheden te bekijken.
- Het maken van gierzwaluwkasten die tegen kostprijs verkocht kunnen worden. En het vinden van sponsors voor nestkasten die waar mogelijk aan openbare gebouwen opgehangen zullen worden.
- Het organiseren van een nieuwe inventarisatieronde volgend jaar, waarbij mogelijk Moergestel ook geïnventariseerd gaat worden. April-mei volgend jaar komen we hierop terug.
- Het onderzoeken van de mogelijkheden om alle bewoners in Oisterwijk mee te laten genieten van beelden van de gierzwaluwen in de nestkasten in de Joanneskerk.
- Technisch onderzoek bijvoorbeeld naar de temperatuur onder de dakpannen, naar het meest geschikte materiaal voor nestkasten, naar de voor- en nadelen van de verschillende modellen etc.

HET NUT VAN INVENTARISEREN

Eind juni 2009 kregen we bij de gierzwaluwwerkgroep een telefoontje: “bij een woning aan de Waterhoefweg zijn ze een steiger op aan het zetten om het dak te repareren”. Alarmerend nieuws want dankzij onze inventarisatie wisten we dat daar waarschijnlijk 7 koppeltjes gierzwaluwen met jonkies zaten. Gelukkig werd het werk direct stopgezet door de aannemer, van der Weegen bouwbedrijf uit Tilburg. Een zeer positief gesprek met woonstichting Stromenland volgde waarin ons werd beloofd dat de aannemer na het broedseizoen contact met ons zou leggen om samen tot een goede oplossing te komen.

12 november was het zover. Gewapend met plamuurmes en eieren (resp. om de nestjes zondig los te snijden en weer vast te plakken) en een flinke portie bibbers in de benen mochten we mee naar boven klimmen. Zo'n steiger ziet er weliswaar erg solide uit, maar zo voelt het absoluut niet. Doodeng!

Maar toen de eerste dakpan opgetild werd en er meteen twee prachtige witte musseneitjes te zien waren was de hoogtevrees weg.

De pannen werden in rap tempo verwijderd, en de nestjes kwamen te voorschijn. Prachtige, ingenieuze kleine bouwwerkjes van de gierzwaluw, grote bergen rommel van de huismussen.

De gierzwaluwen gebruiken veertjes, pluisjes en sprietjes die ze met een soort eiwitspuug aan elkaar plakken tot een mooi kommetje, de mussen kunnen werkelijk alles gebruiken. Veel natuurlijke materialen maar ook stukken plastic, restjes touw, een labeltje en zelfs een stuk ijzerdraad van een halve meter lengte. Knap dat ze dat onder de dakpannen hebben gekregen.

2 musseneitjes

li-onder een gierzwaluwnestje, rechts een nestje van de mus

Want als de pannen op hun plaats liggen is er niet veel ruimte over voor de vogels. Ook niet in de kommetjes, het is moeilijk om je voor te stellen dat daar plaats is voor twee volwassen gierzwaluwen en nog enkele jonkies.

Gelukkig bleek er met het dak niets mis en konden we alle nesten gewoon laten liggen. Want evenals de nesten van de gierzwaluw zijn ook die van de huismus het jaar rond beschermd.

Er zal een scheur bij de schoorsteen dichtgemaakt worden, en vanaf de vierde dakpan wordt een afsluiting gemaakt

zodat de vogels niet verder het dak op kunnen. De meeste nesten zitten direct boven op de spouwmuur, slechts twee nestjes zitten een dakpan verderop, dus de vogels zullen hier geen last van hebben.

Voorzichtig hebben we nog de grote stukken touw en ijzerdraad verwijderd zodat ze daar volgend jaar niet in verstrikt kunnen raken en toen konden de pannen er weer op.

Ook de rest van het dak werd bekeken, er werden geen gebreken gevonden, wel veel mussennesten en 8 gierzwaluwkommetjes.

De bovenste twee nestjes aan de zuidwestkant waren nog in aanbouw, er was al wel een duidelijke rand maar de bodem bestond nog uit mussenmateriaal. In het ene nestje lagen nog 3 gierzwaluweitjes, wat langer en spitsler dan de musseneitjes en meer beige dan wit.

4 nestjes op een rij, de bovenste twee (rechts op de foto) nog in aanbouw (foto boven)

Opvallend was dat er slechts twee van deze nestjes op de koele noordoostkant lagen en de overige zes op het warme zuidwesten, waarvan één op de boeiboord. Het dakgedeelte op het noordoosten is nat en vochtig en op het nestje groeit een soort schimmel. Natuurlijk kun je hieruit geen conclusies trekken maar er is duidelijk nog veel te onderzoeken op dit gebied.

Verder was het vooral erg schoon onder de pannen: er lagen geen ingedroogde vogeltjes, er was geen spoor van maden, vliegen of andere insecten, ook niet aan de vochtige kant, en de paar vogelpoepjes die er lagen verpulverden onder onze vingers toen we ze oppakten. Toen even later de dakpannen weer op hun plaats lagen waren het alleen nog wat poepestreepjes die ons aan de gierzwaluwen herinnerden. Links bij de bovenste dakpan en de 12e pan van boven, rechts bij de 6e en 11e dakpan. Dus precies waar de nesten zitten.

Al met al een hele ervaring om te zien hoe deze vogels hun broedplaatsen onder de pannen in orde hebben. Spannend, eng (het is écht hoog), interessant maar vooral fijn om te zien dat het inventariseren wel degelijk nut heeft.

Even positief is de samenwerking tussen de gierzwaluwwerkgroep, woonstichting Stroomland en bouwbedrijf van der Weegen waardoor het probleem van de bewoners is opgelost zonder dat dit ten koste van de broedgelegenheid van de gierzwaluw of de huismus is gegaan. Op deze manier gaat de gierzwaluw in Oisterwijk goede tijden tegemoet.

Deze gierzwaluw werd dood gevonden, beide pootjes helemaal verstrikt in materiaal dat waarschijnlijk afkomstig is uit een mussennest.

GIERZWALUWEN EN DE WET

Flora en Faunawet 2002

In 2002 is de Flora en Faunawet in werking getreden. Hierin is ondermeer opgenomen dat broedende vogels, hun nesten, eieren en jongen niet verstoord mogen worden. Werkzaamheden, zowel aan gebouwen maar ook groenonderhoud e.d. moeten dus nauwkeurig gepland worden. In 2007 kwam er een aanpassing (artikel 11) waardoor gierzwaluwnesten gedurende het hele jaar beschermd zijn, dus ook als de vogels in hun wintergebied zijn.

Bouwbesluit 2003

Het Bouwbesluit van 2003 wordt wel genoemd als één van de mogelijke veroorzakers van de daling van stadsvogels die afhankelijk zijn van onze huizen om te broeden zoals gierzwaluwen en huismussen. Dit berust op een misverstand.

De laatste jaren zijn inderdaad veel nieuwbouwwoningen met beroep op eisen uit het Bouwbesluit 2003 ontoegankelijk gemaakt voor vogels. Dit berust echter op een onjuiste interpretatie van een voorschrift uit het Bouwbesluit 2003. Uit oogpunt van de (volks)gezondheid bevat het Bouwbesluit 2003 bouwvoorschriften om te voorkomen dat ratten en muizen ongehinderd een gebouw binnen kunnen komen, omdat deze dieren schade kunnen aanrichten en ziekten kunnen verspreiden. Daarom bevat het artikel 3.115 van het Bouwbesluit 2003 het voorschrift voor nieuwe gebouwen dat een uitwendige scheidingsconstructie, zoals een gevel, een muur en een dak, geen openingen mag hebben die breder zijn dan 0,01 m. Dit voorschrift blijkt aanleiding te zijn voor het misverstand dat een gebouw dus geen openingen in de gevel of in het dak zou mogen hebben. Dit is echter absoluut niet het geval. Een opening in een muur of een dak mag best breder zijn dan 0,01 m als deze opening maar niet in verbinding staat met de binnenruimte.

Het Bouwbesluit 2003 verbiedt noch stimuleert het bieden van nestgelegenheid.

Momenteel wordt het bieden van nestgelegenheid zelfs gestimuleerd als onderdeel van het nationale pakket voor duurzaam bouwen dat in veel gemeenten wordt toegepast bij nieuwbouwwoningen.

Gedragscode Flora en Faunawet voor de bouw- en ontwikkelsector 2006

De sectororganisaties Bouwend Nederland (bouwondernemers) en NEPROM (projectontwikkelaars) moesten door de Flora en Faunawet zeer regelmatig ontheffing aan vragen voor bepaalde werkzaamheden. Dit kost tijd en geld.

Door zich te houden aan een goedgekeurde gedragscode hoeft men nu in een groot aantal gevallen niet meer apart ontheffing aan te vragen waardoor er efficiënter gewerkt kan worden.

Het gaat hierbij om twee aspecten:

- een algemene zorgplicht ten aanzien van alle in het wild levende planten- en diersoorten
- een bijzondere bescherming van soorten die extra kwetsbaar zijn.

Goedkeuring Gedragscode 2009

De gedragscode voor de bouw- en ontwikkelsector is in 2009 door Gerda Verburg, minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit goedgekeurd, echter wel met enkele aanvullingen.

Belangrijk voor ons hierin is het volgende:

- Noch de EU-Vogelrichtlijn, noch de Flora en Faunawet geven een ondubbelzinnige definitie van “nest”. Volgens het goedkeuringsbesluit moet ook de functionele omgeving tot het nest gerekend worden, voorzover het broedsucces hiervan afhankelijk is.
- Op de volgende categorieën van nesten zijn de verbodsbepalingen van artikel 11 echter ook buiten het broedseizoen van toepassing:

1. nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats (voorbeeld: steenuil);

2. nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: roek, gierzwaluw en huismus);

3. nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar (voorbeeld: ooievaar, kerkuil en slechtvalk)

4. nesten van vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen (voorbeeld: boomvalk, buizerd en ransuil).

Kort gezegd:

- **IN HET BROEDSEIZOEN ZIJN VERSTORING VAN NEST EN DIRECTE OMGEVING NIET TOEGESTAAN!
HET SLOPEN OF RENOVEREN VAN GEBOUWEN WAARIN GIERZWALUWEN BROEDEN IS DAN VERBODEN.**
- **NESTEN VAN GIERZWALUWEN ZIJN HET HELE JAAR BESCHERMD!
WANNEER HET NIET TE VOORKOMEN IS DAT NESTEN VERDWIJNEN DAN MOET ER VERVANGENDE NESTGELEGENHEID AANGEBRACHT WORDEN.**

Meer informatie hierover kunt U vinden op www.vogelsendewet.nl

Voor geïnteresseerden ligt de gedragscode en het daaraan gekoppelde goedkeuringsbesluit bij de gierzwaluwwerkgroep ter inzage.

Voor vragen en meldingen:

Algemene Inspectie Dienst (AID), groendesk

030-6692640

045-5466230 (buiten kantooruren)

aid-groendesk@minlnv.nl

HET SCHOONMAKEN VAN GIERZWALUWKASTEN

De gierzwaluw maakt zijn nest in een holte. Veertjes, pluisjes, strootjes, papiertjes, alles wat in de lucht zweeft verzamelt hij en plakt dit met speeksel aan elkaar tot een kommetje. Ieder jaar bouwen ze verder aan het nest van het jaar daarvoor. Zo gebeurt het in natuurlijke holtes, en zo gebeurt het ook in de nestkasten.

Het is voor de gierzwaluw dus helemaal niet nodig dat U de kast schoon maakt. Integendeel, U kunt ze zelfs helpen door wat kortgeknipt hooi, wat kleine veertjes, poezen- of hondenharen in de kast te leggen.

De broedplaats wordt ook altijd opvallend schoon achter gelaten. De poepjes van de jonge vogels worden door de ouders opgegeten. Kennelijk bevatten die uitwerpselen nog nuttige stoffen voor de broedvogels. Na vertrek zie je enkel een klein nestkommetje met daarin wat vergruisde eierschalen en soms nog wat verdroogde en verpulverde, geurvrije uitwerpselen.

Indien mogelijk kan men na enkele broedseizoenen de inhoud van het nest controleren op de gierzwaluwvluisvlieg. Deze komt alleen bij gierzwaluwen voor. Een soort blauwgroene bromvlieg die niet kan vliegen en in de nestruimte leeft. Normaal gesproken heeft een gierzwaluw hier geen last van maar in slechte zomers waarin er weinig voedsel is kan de parasiet fataal zijn.

Als men in een nest veel vliegen of larvenpoppen vindt (zwartglanzende peperkorrels) kan men het nestmateriaal voorzichtig in een zakje schuiven en dit in de magnetron verhitten of 24 uur in de diepvries leggen (-18 graden Celsius). Daarna het nestmateriaal weer terugleggen, en het bij voorkeur met wat eiwit vastplakken.

De parasiet is voor mensen ongevaarlijk en prikt of bijt niet.

Nooit insectenverdelgingsmiddelen in de kast gebruiken!

Soms maken andere vogels gebruik van de nesten. Om er te broeden, maar ook om er 's winters beschutting te vinden. Het lijkt erop dat de gierzwaluw hierdoor de kast gemakkelijker ontdekt. Door het in- en uitvliegen wordt hem de weg gewezen. Ook de aanwezigheid van nestmateriaal kan een voordeel zijn. (Overigens kan teveel nestmateriaal gevaarlijk zijn voor de gierzwaluw zoals de foto op de vorige pagina laat zien. Vooral mussen proppen de ruimte vaak helemaal vol en gebruiken allerlei slierten waarin de gierzwaluw verstrikt kan raken. Als mussen de nestruimte gebruikt hebben is het aan te raden om aan het einde van het broedseizoen overtollig en verkeerd nestmateriaal te verwijderen. Het nest mag niet verwijderd worden, ook mussennesten zijn het hele jaar beschermd!)

Als de gierzwaluw eenmaal in een nest gebroed heeft dulden ze geen andere vogels meer in hun nestruimte. Kleinere vogels laten hun broedsel in de steek maar spreeuwen geven hun nestplaats niet zo gemakkelijk op met felle gevechten als gevolg. Om dit te voorkomen kunt U tijdelijk iets in de kast leggen of de invliegopening dicht maken. Doe dit wel aan het einde van de winter (bijvoorbeeld van 1 maart tot 15 april) zodat de kasten tijdens koude nachten toch gebruikt kunnen worden.

Tip: als u de kast in het voorjaar af wilt sluiten voor andere vogels kunt U een schuursponsje in de kastopening stoppen met daaraan een lang touw. Als de eerste gierzwaluwen dan gearriveerd zijn is het sponsje eenvoudig te verwijderen zonder op een ladder te moeten klimmen. Mits het touwtje echt lang genoeg is natuurlijk.

GIERZWALUWKALENDER

± eind april

Aankomst

Gierzwaluwen arriveren vaak tegen de avond. De eerste vogels zijn broedvogels, meestal komt het mannetje als eerste op het nest, het vrouwtje volgt enkele dagen later.

± 1 mei -20mei

Paartijd

Er vliegen nog maar weinig gierzwaluwen rond, op het nest slapen ze veel, dicht tegen elkaar aan gelegen, ze poetsen elkaars veertjes, knappen het nest op, dragen nestmateriaal aan, ze paren en bij mooi weer maken ze baltsvluchten waarbij ook waarnemingen van paring (schijnparing?) in de lucht zijn gedaan. De eerste eieren worden rond 20 mei gelegd.

± 20 mei - 15 juni

Broedtijd (± 20 dagen)

Er komen steeds meer gierzwaluwen terug, de vogels zonder nestplaats arriveren nu ook. Bij slecht weer trekken de niet-broeders weg. Broedvogels blijven dan op de nesten maar bij langere tijd slecht weer trekken ze zelf ook weg om te overleven. Zijn de eieren bij terugkomst te ver afgekoeld dan worden er nieuwe gelegd. Mannetje en vrouwtje broeden om beurten, lossen elkaar af, soms na 3 kwartier, soms pas na uren.

± 10 juni-20 juli

Nesttijd (± 42 dagen)

De laatste niet-broedende vogels arriveren, de kolonie is nu compleet. De jongen worden geboren, ouders blijven om beurten op het nest en voeren met tussenpozen van 3 kwartier tot een uur. Ze foerageren hoog boven de nestplaats, vaak niet waarneembaar met het blote oog. De niet-broeders trekken overdag naar gebieden waar op dat tijdstip veel insecten tot ontwikkeling komen (boven bossen als de bosmieren hun bruidsvlucht maken, boven plassen als de muggen opstijgen, boven graanvelden met insectenplagen) 's Ochtends en 's avonds zijn ze terug in de broedgebieden en voeren dan jaagvluchten uit langs de nesten, gaan soms even bij een invliegopening hangen, schreeuwen om te controleren of het nest bezet is, krijgen antwoord vanuit het nest, laten los en vliegen dan weer verder. Ook nu blijven de broedvogels zo lang mogelijk op de nesten wanneer de niet-broeders vanwege slecht weer wegtrekken. Ze verlaten soms tegen de avond de broedplaats om achter nachtvlinders aan te gaan Ze vliegen dan anders, op een fladderige manier.

Houdt het slechte weer aan dan verlaten ze het nest en laten de jongen achter. Deze kunnen ± 7 dagen zonder eten, ze raken in een soort winterslaap, en zijn de ouders tijdig terug dan gaat alles gewoon door.

Ongeveer een kwartier na zonsondergang komen de broedvogels kort na elkaar op het nest, en komen die dag niet meer naar buiten. Naarmate de zomer vordert wordt dat steeds vroeger, ± 4 minuten per dag. De vogels zonder nesten, waarschijnlijk minstens 50 % van de rondvliegende vogels, verzamelen zich, gaan steeds hoger vliegen en stijgen op naar 3000 meter hoogte.

20 juli - 5 augustus **Uitvliegtijd, begin van de trek**

De jongen beginnen uit te vliegen, ze zitten de laatste dagen naar buiten te kijken, de witte smoeltjes soms zichtbaar in de nestopening. De jaagvluchten zijn rond 20 juli op zijn hevigst, misschien ook om de aarzelende jongen naar buiten te lokken. Tevens lijken ze al te verzamelen voor de trek.

Eind juli wordt het ineens stil. Grotere en kleinere groepen trekkende gierzwaluwen zijn waar te nemen. Ze schuiven als warrelige groepjes geruisloos van noord naar zuid langs de hemel.

Broedvogels met late legsels blijven achter, ze volbrengen hun taak vrijwel onopgemerkt nu de grote drukte voorbij is.

Soms zijn er zelfs tot begin september broedgevallen (in de zomer '95 waren er veel late broedsels tot en met eerste week van september).

N.B. Bij slecht weer duurt alles enige dagen langer.

Samengesteld door 'Zwaluwen, adviesbureau op non-profit basis'.

EHBO VOOR GIERZWALUWEN

Helaas zijn er nog steeds mensen die denken dat een gierzwaluw die op de grond gevonden wordt niet zelf meer op kan vliegen. Dit is een fabeltje! Als een gierzwaluw op de grond blijft zitten is er vaak iets anders aan de hand.

Gooi een gevonden vogel nooit in de lucht. Vogels die gevonden worden zitten vaak al langere tijd op de grond. Dat betekent dat ze meestal uitgeput, gestresst, uitgedroogd, uitgehongerd en afgekoeld zijn. Ook hebben ze vaak inwendige kneuzingen of breuken. Door ze omhoog te gooien bezorg je ze onnodig extra pijn en stress. Bovendien werkt het niet: de vogel spreidt meteen in een reflex zijn vleugels, remt daardoor zijn weg omhoog af en valt dan vaak weer terug op de grond. Met nog meer beschadigingen, pijn en stress als gevolg.

Wat U niet moet doen:

Zet ze niet in een vogelkooitje.

Geef ze geen brood of maden

Neem ze niet voortdurend in de handen en laat ze niet aan iedereen zien.

Geef een gevonden gierzwaluw vooral rust!!

Wat U wel kunt doen:

Neem een doos met deksel, prik enkele gaatjes in één zijkant. Draai een zachte, warme lap (bijv. een oude sjaal of een mouw van een trui) losjes tot een nestvorm, leg die in de doos en leg daar de vogel in. Geef wat vocht door een wattenstaafje of een vinger in water te dopen en dit tegen de snavel te houden. De vogel slobbert het vocht naar binnen. Ga daarmee door tot hij genoeg heeft. Doe het deksel op de doos.

Voelt de vogel koud aan, plaats dan de gesloten doos dicht onder een bureaulamp van maximaal 25 Watt. Maar pas op, **controleer de temperatuur** met een kamerthermometer: het mag in de doos niet warmer worden dan 30 graden.

Houd in de gaten of de vogel poept en let op hoe de ontlasting eruit ziet.

Neem zo snel mogelijk contact op met een vogelwerkgroep, -opvangcentrum of bel met Zwaluwen, Adviesbureau, 0165-535810 of 0165-315565. Tijdens het broedseizoen bereikbaar van 7.00 tot 24.00

GIERZWALUWEN LOKKEN MET GELUIDEN

In de ochtend- en avonduren voeren niet-broedende vogels vaak giervluchten uit langs gebouwen met broedende vogels. Ze vliegen dan in hoog tempo door de straten waarbij ze een karakteristiek geluid laten horen, het gieren. De broedende soortgenoten geven antwoord vanuit hun broedplaats. Hierdoor kunnen de niet-broedende gierzwaluwen nieuwe nestgelegenheid ontdekken.

Het meest zinvol is het om de geluiden bij mooi weer in de ochtend- en avonduren af te spelen (7.00 – 9.00 en 20.00 – 21.30) vanaf eind april tot begin juni. Voor het bestemmen van de juiste tijd kan men ook kijken hoe laat de vogels hun giervluchten uitvoeren.

Tot eind juli kan men doorgaan met afspelen, de vogels zullen dan niet meer gaan nestelen maar herinneren zich de nieuwe nestgelegenheid als ze volgend jaar terugkomen.

Het beste resultaat krijgt men als de luidspreker zo dicht mogelijk bij of zelfs in een nestkast hangt.

Als er eenmaal gierzwaluwen broeden is het beter om het gebruik van geluiden te stoppen. Het is gebleken dat de broedende vogel vaak onrustig reageert op deze geluiden. Bovendien zullen de vogels zelf reageren op het gieren van zoekende vogels.

AEROPLANKTON: VOEDSEL VOOR DE GIERZWALUW

Het voedsel van de gierzwaluw is aeroplankton. (vliegende insecten en zwevende spinnetjes). Niet alles wat voorbij komt wordt verorberd. In een fractie van een seconde onderscheiden ze de eetbare zweefvlieg van de met een angel uitgeruste bij.

Vocht halen ze uit hun voedsel (de insecten). Als het erg warm is willen de gierzwaluwen wel eens drinken. Dit doen ze door met hun snavel water te scheppen tijdens een lage vlucht over de wateroppervlakte.

Op het eerste gezicht zou je zeggen dat de gierzwaluw een kleine bek heeft. Veren bedekken het achterste deel van de snavelrand.

De 2e foto laat duidelijk zien dat hij met een open snavel juist een grote bekopening heeft.

De insecten worden al vliegend gevangen gegeten. Een bek die wijd open gaat vergemakkelijkt dit.

Hoogzomer heeft de gierzwaluw 5 uur nachtrust, dan blijven er 19 uren over waarin hij kan jagen. Dat is 1140 minuten of 68.400 seconden. Er is wel eens uitgerekend dat de gierzwaluw ongeveer 10.000 insecten per dag vangt, dat is **1 insect per 6,8 seconde**.

Zou hij zelf dan al gegeten hebben?

Bovendien blijkt uit beelden van de gierzwaluwkasten van de Joanneskerk dat de gierzwaluw veel langer op zijn nest blijft dan 5 uur. Ook met mooi weer.

Een imker die dacht last te hebben van de gierzwaluw ving een vogel en keek vervolgens wat hij zoal gegeten had. Er bleken wel darren in de voedselbal te zitten maar geen werksters. (Darren hebben geen angel, werksters wel)

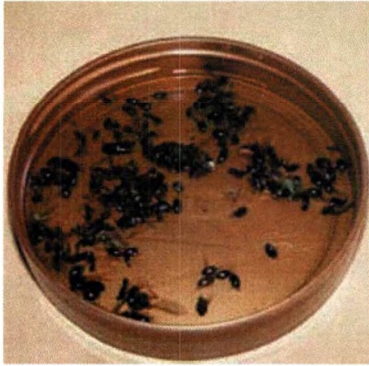
De conclusie: De gierzwaluw eet weliswaar bijen maar enkel de darren dus de imker heeft geen bedrijfsschade.

De gevangen insecten worden in de keelzak verzameld. De gierzwaluw vormt hier een voedselbal van door de insecten met speeksel te vermengen. Door het speeksel wordt het voedsel voorverteerd.

De inhoud van een voedselbal is wel eens uitgeplozen en men trof daarin behalve vliegen ook bladluizen, gevleugelde mieren, spinnetjes, kevers en andere insecten, in totaal ruim 500 stuks.

Op een mooie zomerdag met veel insecten in de lucht kunnen de ouders 40 balletjes naar het nest brengen. Opgeteld bij de insecten die ze zelf eten, kan een gierzwaluwgezin per dag meer dan 20.000 insecten verorberen.

Op de schaal hiernaast ligt het resultaat van een uitgeplozen voedselbal. Opvallend was dat een groot deel van de insecten nog leefde.

Op deze foto zie je de uitwerpselen van de gierwaluw. Als het voedsel uit insecten bestaat krijg je ook het 'panterskelet' binnen en dat is vrijwel onverteerbaar. De uitwerpselen van de gierwaluw bestaan dan ook voornamelijk uit deze pantersers.

LITERATUUR EN INTERNET

- www.gierzwaluwbescherming.nl
- www.zwaluwen.info
- www.gierzwaluw.com
- www.vogelsendewet.nl
- members.home.nl/gierzwaluw/introductie%20pagina.htm
- gierzwaluw.web-log.nl/
- www.gierzwaluwtilburg.nl/
- http://home.hccnet.nl/a.a.van.uchelen/gierzwaluwenwebcam.html
- www.rickwortelboer.nl/gierzwaluwen/denesten.htm
- www.gierzwaluwkolonieregulierstraathaarlem.nl/
- www.vogelwerkgroepnijmegen.nl/gierzwaluw2009.html
- www.gierzwaluwbescherming.nl/Pdf/GBN_brochure_2.pdf
- www.gierzwaluwbescherming.nl/Pdf/Artikel_DeStrandloper_0205_Inventarisatie.pdf

Dit zijn slechts enkele mogelijkheden. Enkele sites laten beelden zien via een webcam, andere sites (de laatste 2) zijn gericht op het inventariseren. Door gierzwaluw in Google of een andere zoekmachine in te toetsen, eventueel gecombineerd met een trefwoord, kun je veel informatie vinden.

Er moet echter nog veel onderzoek naar de gierzwaluw gedaan worden, en soms zijn de berichten tegenstrijdig.

Wat boeken betreft zijn de Nederlandstalige mogelijkheden beperkt.

Duidelijke informatie met veel tekeningen en foto's vind je in de boeken van Marjos Mourmans:

- Gierzwaluwen en nestkasten
- Bouwen voor gierzwaluwen

Een inspirerend boekje voor iedereen die de gierzwaluw broedgelegenheid wil bieden is:

- Bouwprojecten en Gierzwaluwen in Amersfoort van Marjo van der Lelie

De boeken van M. Mourmans zijn bij ons verkrijgbaar, evenals een folder met informatie over de gierzwaluw.

Voor de zeer geïnteresseerde gierzwaluwliefhebber zijn er nog enkele buitenlandse boeken. Deze zijn niet meer in de reguliere boekhandel te verkrijgen, maar ze zijn soms nog op internet te vinden.

- Mein Vogel, Aus dem Leben des Mauerseglers Apus Apus door E. Weitnauer
- Swifts in a Tower door D. Lack
- Devil Birds, The live of the Swift door D. Bromhal
- Le Martinet noir door Lionel Frédéric

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met

Gierzwaluwwerkgroep Oisterwijk

Een samenwerkingsverband tussen Vogelwerkgroep IVN Oisterwijk e.o. en Vogelwerkgroep Midden-Brabant

gierzwaluwoisterwijk@gmail.com

Hannie Nilsen (algemene informatie)

013-5333989 of 06-45035464

Gerard van der Kaa (gegevensbeheer)

013-5215364 of 06-24198030

Victor Retel Helmrich (bouwkundig advies)

06-23896475

Mieke Corsten

013-5343810

Algemene Inspectie Dienst (AID), groendeskl

030-6692640

045-5466230 (buiten kantooruren)

aid-groendeskl@minlnv.nl

**Vogelwerkgroep
IVN Oisterwijk e.o.**

**Werkgroep Vogel- en Natuur
Bescherming Midden-Brabant**

